

Românii din Balcani. Scurte considerații*

Radu Baltasiu

Emil Țircomnicu

Universitatea din București

Aromanians are part of the Romanic territory in the Balkans and the Romanians are the Romanic area over the Danube. Romanians and Aromanians are two branches of the same people called Romanians. In order to theoretically distinguish between them, the Romanic population over the North of the Danube will be referred as Daco-Romanians. The article describes the actual statistics for the Romanians around the Danube on some of the major indicators such as : demography, economics, education, human rights and the main historical patterns of these.

The main conclusion is that the investigated population is at the point of the lowest identity survivability, mostly on demographic and human rights terms.

Keywords: Aromanians, minorities, the Roman World, ethnic space, Balcani, local elites (Gojdu, Sina), ethnogenesis

Cuvinte-cheie: aromâni, minorități, lumea romană, spațiu etnic, Balcani, elite locale (Gojdu, Sina), geneză etnografică

Populația românească se împarte, în prezent, în mai multe ramuri: daco-romană – la nord de munții Balcani, macedo-români (aromâni și meglenoromâni) la sud de munții Balcani, istroromâni în peninsula Istria. Ramura daco-romană este cunoscută sub denumirea de *români*, la nordul Dunării, respectiv vlahi (rumâni) la sud (zona Timoc, valea Dunării). Și celelalte ramuri românești au multiple denumiri etnice. Populația romanității nordice se întinde de la Dunăre până la Nistru, cu ramificații până în zona Bugului și a Crimeii. Există populație daco-romană și în afara granițelor, în jurul României, în zona Vidinului (Bulgaria), Timocului (la granița dintre Bulgaria și Serbia), în zona Vârșeț (Banatul sârbesc), pe Tisa (Ungaria), Rutenia – Ucraina subcarpatică (Maramureșul istoric), Bucovina de Nord (zona Cernăuți – după 1944 la URSS, acum în Ucraina), între Prut și Bug (Republica Moldova – parte din regiunea interbelică a Basarabiei și respectiv, în Ucraina), la Nord de Brațul Chilia (zona Ismail – Cetatea Albă – sudul Basarabiei – actualmente în

Ucraina). În cele ce urmează ne vom ocupa de romanitatea cea mai importantă, din sudul Dunării, cunoscută sub denumirea de macedo-români sau de aromâni.

Cert este că aceste populații constituie ceea ce din punct de vedere antropologic, lingvistic și istoric se numește *români*, cu precizarea că diferența dintre cele patru ramuri este de tip lingvistic dialectal. Aceste ramuri ale romanității orientale au avut un destin istoric comun până târziu după așezarea slavilor în Peninsula Balcanică. Atestat de diferențierile de limbă, acest destin comun s-a stins treptat în perioada cuprinsă între secolele VI-X, deși contacte mai mult sau mai puțin extinse s-au menținut încă o mie de ani după aceea – dacă avem în vedere numai contribuția intelectualilor și bancherilor aromâni la renașterea românismului în veacul al XIX-lea în Țările române, în special în Transilvania. Pe lângă aromâni, care compun majoritatea populației romanice din sudul Dunării, mai avem și istroromâni, în Croația, în peninsula Istria și megleno-români, în zona Meglen

*. Extrase. CD-Rom în curs de apariție cu sprijinul CNCIS, *Aromânii – parcurs istoric și prezent*.

(câmpia Caragiova) la granița dintre Macedonia, Bulgaria, Grecia. Dintre aceste trei ramuri istroromâni și meglenoromâni sunt pe cale de dispariție, numărul lor fiind de câteva mii de persoane în prezent. Croația nu recunoaște dreptul la învățătură în limba maternă a istroromânilor, pecetluindu-le destinul, Bulgaria abia dacă recunoaște că românofonii din Vidin sunt minoritari români și cu atât mai puțin pe macedo-români, iar Grecia nu recunoaște pe români ca minoritate, singura concesie fiind teoria că latinofonii din Grecia sunt greci latinizați, care, prin tradiție, se numesc *vlahi*. De altfel, Grecia are cea mai consistentă politică de control a minorităților din Balcani, dincolo de frontierele sale, în special în Albania și Macedonia. Harta de față înfățișează situația romanității orientale la începutul celui de-al doilea război mondial, după „Spațiul istoric și etnic românesc”. În prezent, arealul răspândirii este mult diminuat atât la est de Nistru, cât și la Tisa și la sud de Dunăre. Uniunea Sovietică nu a tolerat existența unor mase compacte românești, pe care le-a deportat în masă în

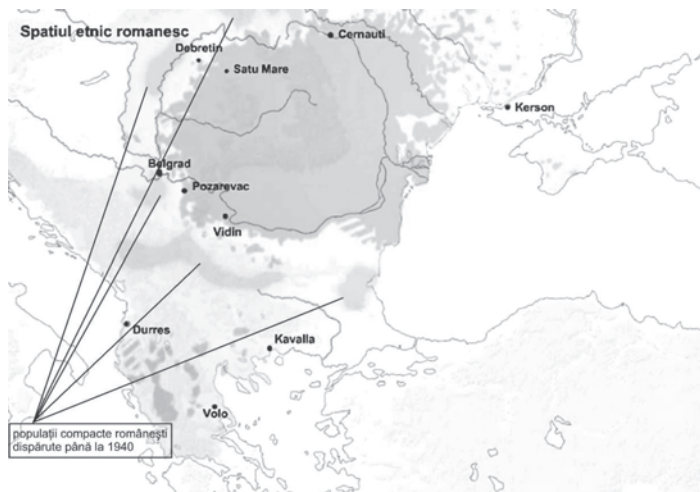
timpul războiului și după. Elementul românesc are, în continuare, grave dificultăți de afirmare la nivelul celor mai elementare drepturi, iar în state ca Republica Moldova și Ucraina etnicii români sunt artificiali împărțiți în „moldoveni” și „români”. În Ungaria s-au înregistrat diminuări etnice cu intensități de neimaginat pentru statele civilizate, în mai puțin de patruzeci de ani numărul românilor din Câmpia Tisei înjumătățindu-se.

Comunitatea macedoromână parcurge în prezent, un moment destul de greu, de stagnare-restrângere. Principala problemă are o cauză pe termen lung – anume educația preșcolară și școlară care, după 1944, se face în limba statelor pe teritoriile cărora trăiesc. *Tot mai puține persoane care se declară aromâni, născute după 1944, vorbesc în prezent dialectul.* Cea de a doua problemă este de tip politic și se referă la *străduința unor grupări din Balcani de a impune ideea că macedoromâni constituie o minoritate etnică de sine stătătoare în ansamblul romanității, fără legături speciale cu masa românească propriu-zisă.* Din nefericire, această idee

Sursa : Din lucrarea *Spațiul istoric și etnic românesc*, Editura Militară, 1992.

Harta 1 *Spațiul etnic românesc – răspândirea elementului românesc* după Iorga, Capidan, Jinga.

Sursa : Din lucrarea *Spațiul istoric și etnic românesc*, Editura Militară, 1992.

Harta 2. *Populații românești dispărute până la mijlocul sec. XX și răspândirea la 1940 a macedoromânilor (aromâni în Albania, Tesalia, Epir, respectiv meglenoromâni, în Nordul Greciei)*

nefiind tratată cu suficientă fermitate de către autoritățile române, a prins suficiente rădăcini și în România, unde, pe bani publici, se duce o campanie sistematică de intoxicare a publicului și a Parlamentului pe această temă. De altfel, autoritățile și media din România nu au manifestat suficientă preocupare pentru ca publicul din România să conștientizeze ideea că România, ca și Ungaria, are o masă importantă a comunității sale peste granițe, că o bună parte a acesteia, în special din țările înconjurătoare, este într-un puternic proces de erodare, că nu se bucură de drepturi elementare, nici de reprezentare politică și cu atât mai puțin de susținere financiară sau de participare la guvernare.

Astfel, în Macedonia, unde minoritățile au printre cele mai largi drepturi, aromânii sunt reprezentați în Parlament însă drepturile lor culturale sunt foarte limitate. Cei doi factori esențiali ai păstrării identității: învățământul și limba liturghiei sunt foarte restrânse sau nu există. Învățământul în limba maternă este limitat la câteva școli (sub zece) și, acolo, este opțional și redus la câteva ore, iar bisericile

din interiorul comunităților aromâne încă nu au dreptul la liturghie în limba română sau în dialect, în ciuda nenumăratelor cereri făcute, în acest sens, atât de comunitatea locală, cât și de statul român. Situația este explicată prin disensiunile dintre Episcopia Ohridului, Biserica Sârbă și Patriarhia de la Constantinopol. În Macedonia mai trăiesc în prezent circa 180 000¹ de aromâni, dar vorbitori ai dialectului mai sunt doar cca. 30 000 de oameni. Aceasta față de anul 1945, când numărul acestora era de 400 000.

La Skopje, unde se află cea mai mare comunitate de aromâni, nu există decât două școli unde se predă facultativ limba română, două ore pe săptămână. În toată Macedonia, în anul 2001, existau doar patru școli gimnaziale în care se predă doar facultativ limba română.

Conform datelor documentate în teren (interviuri cu reprezentanți ai statului român în țările respective și cu lideri locali aromâni etc.), până la 1913 românii au dominat economia regiunii, deținând ponderea în conducerea băncilor, a afacerilor comerciale. Centrul economic al Macedoniei era Scopie (Skopje –

actualmente capitala Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei). Mărturie stă și faptul că astăzi, după două războaie mondiale, după 50 de ani comunism și 10 de război civil, circa 10% dintre proprietățile din Skopje sunt deținute de etnici aromâni, iar o bună parte dintre afacerile prospere (hoteliere și comerciale) sunt încă deținute de aromâni.

Deși Maica Tereza are origini aromânești (Gondgea Boiagiu), aromânii nu au biserică, iar liturghia se ține în limba greacă sau macedoneană. Ultima biserică aromânească a fost distrusă de marele cutremur din 1963 (biserica nu a fost refăcută deși România a avut o contribuție importantă la reconstrucția orașului Skopje).

Figura 1. Placa comemorativă pentru Maica Tereza (născută Gondgea Boiagiu) în centrul orașului Skopje – Macedonia

Un alt centru important al românității a fost orașul Bitola, unde astăzi, elementul viu aromânesc este aproape absent. Au mai rămas pietrele funerare, elemente de arhitectură și foste instituții care amintesc de aromâni și de legăturile lor cu România (cu „patria

mamă”). Comunitatea aromânească din Bitola, pe lângă biserici, era suficient de activă și de numeroasă să se bucure de existența unui liceu românesc, susținut de către statul român, inclusiv cu profesori. Situația juridică actuală a liceului este încă neclară, întrucât autoritățile declară că documentele care atestă proprietatea statului român asupra clădirii au fost pierdute de către autoritățile de la Belgrad în perioada comunistă. Clădirea liceului este în prezent părăsită.

Figura 2. Liceul românesc din Bitola – Macedonia (nefuncțional) în anul 2003

Bitola se află în prelungirea arealului aromânesc cu centrul la Ohrid, pe malul lacului cu același nume. Dacă Bitola a fost în primul rând un centru comercial, Ohridul a fost centrul religios pentru românitătea din zonă. Cei mai mulți aromâni din Macedonia se află pe linia localităților Struga-Ohrid-Bitola, pe un perimetru de aproximativ 60 kilometri pătrați. De altfel, Ohrid are foarte multe biserici, mănăstiri și catedrale bizantine, anterioare stabilizării slavilor și bulgarilor în regiune. De altfel, în secolul al XI-lea, probabil pentru a contracara ofensiva bulgară asupra Macedoniei, Vasile al II-lea Bulgaroctonul are grijă ca românii să aibă o oarecare autonomie bisericească, trecând toți vlahii din Macedonia sub jurisdicția mitropoliei din Ohrid, unde românii aveau o episcopie a lor. Și astăzi există în Ohrid „biserica aromânească”, însă liturghia se ține mai ales în limba macedoneană. Aromânii din Ohrid sunt prospere oameni de afaceri și dețin poziții

importante în conducerea orașului. Majoritatea copiilor lor au studiat sau studiază în România, ca bursieri ai statului român, sau prin resurse proprii.

În aceeași regiune din Macedonia se află o constelație de sate, acum parțial părăsite, care conservă o arhitectură cu totul deosebită. Cel mai important dintre ele se numește Maloviște care, în secolele al XVIII-lea-al XIX-lea, avea o infrastructură cvasi-urbană, casele fiind construite din piatră și fier forjat, drumurile pavate, apă curentă și canalizare, beneficiind de o biserică monumentală. Maloviște a decăzut puternic odată cu primul război mondial, când linia frontului a trecut prin apropierea satului iar după conflagrație, Iugoslavia a refuzat să mai acorde drepturi importante aromânilor.

Figura 3. *Maloviște (2004)*

O altă regiune importantă pentru românitatea balcanică ca și pentru istoria macedonenilor este Crușeva (circa 10 000 locuitori), în zona centrală a Macedoniei. La 1903, Crușeva era prima regiune din Macedonia care și-a declarat independența față de Imperiul Otoman, proclamând Republica de la Crușeva. Deși nu a durat decât câteva zile, revolta aromânilor și macedonenilor a marcat începutul mișcării de eliberare a popoarelor din regiune în secolul XX. Mișcarea de eliberare din 1903 a fost condusă de un aromân, Pitu Guli. Interesant este că, deși are piatră funerară și monument marcat de statul macedonean, nu se pomenește nicăieri originea etnică a eroului și nici de frăția de arme dintre cele

două comunități aromână și macedoneană. Deși punem această „discreție” pe seama situației delicate din Macedonia, al cărei guvern încearcă să prezinte cât mai uniformă compoziția etnică a părții „creștine” a țării, nu putem să nu remarcăm trecerea sistematică sub tăcere a contribuției aromânilor la istoria acestei țări. Imaginile din Crușeva sunt reprezentative, pentru a ne da seama de amploarea vieții economice, spirituale a regiunii. Crușeva a fost un centru comercial și industrial al Macedoniei. Casele mai păstrează încă amprenta breslelor prin motive votive deosebite.

Figura 4. *Locuință de negustor aromân – Crușeva, Macedonia, 2004*

Figura 5. *Biserică aromână din Crușeva – Macedonia (sec. al XIX-lea-XX). Conține donații de la meșteri din Maramureș, în perioada interbelică*

Figura 6. Monumentul eroilor Republicii de la Crușeva conduși de Pitu Guli, 1903

Cea mai mare concentrare macedoromână, după Grecia, avem în *Albania*. Nefiind recunoscuți ca minoritate în Grecia (sunt considerați greci latinizați), autoritățile statului român nu s-au putut implica după 1990 în reluarea legăturilor coerente cu minoritatea aromână de acolo, deși numărul lor este cel mai mare (peste 500 000 de oameni), iar rețeaua școlară interbelică susținută de statul român a fost cea mai dezvoltată (aproape în fiecare sat din Tesalia, Epir și Macedonia greacă statul român a subvenționat o școală, a trimis profesori și preoți etc.). Populația aromână din Albania se ridică, la circa 400 000 de oameni, dar vorbitori ai dialectului mai sunt circa 100 000 de oameni. Restul sunt în curs de asimilare, prin grecizare și albanizare. Aromânii nu au reprezentare în Parlamentul albanez, aceasta în timp ce minoritatea greacă, de circa 50 000 de oameni are partid reprezentat în parlament și rețea școlară susținută din fonduri publice și de către statul grec, la toate nivelurile de învățământ.

Deși în perioada interbelică, după Grecia, Albania a avut cea mai extinsă rețea școlară și bisericească susținută de statul român, în prezent statul român nu a reușit decât subvenționarea a două școli, nici una în Tirana, la Corcea (într-o anexă a Bisericii vechi) și la Deviaca (în sud). La Deviaca, cu sprijin din România, comunitatea locală a reușit să deschidă unica grădiniță din regiune cu predare în dialect.

Figura 7. Școala primară românească din Deviaca (Albania, 2003)

Centrele aromânești cele mai importante sunt la Corcea – pe vechiul drum roman al Balcanilor – Via Egnatia – și în sud, Deviaca-Saranda (Saranda, unde statul român este pe punctul de a recupera în instanță casa lui Nicolae Iorga). Corcea, vechi centru de cultură și civilizație romană, ulterior românească, este și în prezent un difuzor important de cultură macedoromână, unde trăiesc circa 10 000 de aromâni. Corcea a constituit un loc de intersectare a intereselor austriece, franceze, italiene și grecești în Balcani. Aici Franța a avut un liceu în perioada interbelică, deși nu există comunitate franceză, iar în criza din 1997 a avut trupe. Grecia domină însă regiunea prin ajutoare consistente și prin intermediul Bisericii, al cărui cler se opune cu vehemență oricărei încercări de diminuare a statutului limbii grecești în liturgia ortodoxă. Din Corcea s-au înălțat o serie întreagă de intelectuali și politicieni de frunte ai României de astăzi. Tot la Corcea, în perioada interbelică, România a avut consulat și a susținut o rețea bisericească și școlară extinsă. Corcea este singura localitate unde România postdecembristă a reușit să demareze construirea unei biserici ortodoxe pentru comunitatea macedoromână – Schimbarea la Față, în 1994. În prezent, în Albania liturgia nu se oficiază în dialect decât în două biserici – cea veche și cea nouă din Corcea.

Un punct de maxim interes pentru orice cercetare privind macedoromânii este

Figura 8. *Corcea – casă veche negustorească peste drum de vechea Biserică (2004)*

Figura 9. *Corcea – intrarea în vechea Biserică (2003)*

Moscopole, unul dintre cele mai mari centre economice și culturale din Imperiul Otoman, până la dispariția sa violentă la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În momentul lichidării sale de către interesele unei facțiuni turce din Ianina, la 1788, *Moscopole* avea circa 70 000 de locuitori, în marea lor majoritate aromâni, o Academie, tipografie, 40 de biserici din care multe în configurații monumentale și domina comerțul dintre Occident (prin Italia și Viena) cu spațiul grecesc și Turcia.

Din *Moscopole* și din zona adiacentă au emigrat marile familii aromâne care au contribuit decisiv la cristalizarea activităților comerciale și bancare din Belgrad și Budapesta și, în ultimă instanță la renașterea sentimentului național românesc din Austro-Ungaria și

Figura 10. *Corcea – Biserica nouă, în construcție (2003)*

Figura 11. *Corcea – Consutul Regal al României în Albania*

Transilvania. Familiile Șaguna, Șina, Ucuta, Darvari, Caracaș, Mocioni, Gojdu etc. au adus contribuții majore atât pentru cultura și civilizația popoarelor în mijlocul unde s-au stabilit, cât și ideii naționale române.

Emanoil Gojdu, pilon al culturii și spiritualității române din Transilvania și Ungaria, s-a născut la 9 februarie 1802, într-o familie

Figura 12. Moscopole. Una din cele două biserici care mai există în prezent (Sf. Nicolae, 2004)

Figura 13. Moscopole mai are astăzi doar câteva case. Pavaaj de secol XVIII

de aromâni originari din Moscopole, stabiliți în Oradea. După terminarea *magna cum laudae* a liceului în orașul natal, Gojdu a urmat studii universitare juridice la Budapesta, Bratislava și Viena. În 1824 și-a început cariera de avocat la Budapesta, ca stagiar în biroul unui avocat sârb. S-a afirmat în mediile juridice din Budapesta, înființându-și propriul birou de avocatură și devenind celebru pentru pledoariile sale.

Îmbrățișând treptat cariera politică, Emanoil Gojdu a fost semnatar al Programului Politic al Revoluției din 1848 de la Pesta, în care se stipula necesitatea folosirii neîngrădite a limbii române în școli. Pe parcursul întregii sale cariere politice, a fost un susținător fervent al drepturilor comunității române din Transilvania și Ungaria și al creării unei relații speciale româno-maghiare. În mediile politice ungare era foarte apreciat pentru competența sa, spiritul său deschis și aptitudinile sale către inter-culturalitate, deși era cunoscut ca un promotor consecvent al intereselor românești. În acest sens, este relevant faptul ca, în perioada în care a deținut funcția de Comite Suprem de Lugoj – reprezentant al administrației centrale ungare – a alocat fonduri importante pentru construirea unui liceu românesc. De asemenea, în calitate de deputat de Tinca – Bihor, a susținut în Parlamentul de la Budapesta recunoașterea drepturilor comunității românești, în special cu privire la învățământul în limba maternă.

În testamentul său, redactat în anul 1869, Emanoil Gojdu a „lăsat moștenire averea sa națiunii române din Transilvania și Ungaria”, care urma a fi administrată în cadrul unei Fundații. Fundația a funcționat efectiv între 1870 (decesul lui Emanoil Gojdu intervenind la 3 februarie 1870) și 1917, acordând burse de studiu pentru tinerii români. Între 1870 și 1917 au fost acordate 3 327 burse pentru studenți și doctoranzi, 928 ajutoare pentru studenți și doctoranzi și 1 128 burse pentru elevi, bursele vizând specializarea în importante domenii științifice: drept (42,39%), medicină (27,30%), studii tehnice (18,30%), litere și filosofie (8,16%), comerț (1,65%). Bursierii Gojdu beneficiau de studii în prestigioase universități europene: Berlin, Graz, Heidelberg, Innsbruck, München, Budapesta, Lausanne, Lemberg, Paris, Tubingen, Schemnitz, Cernăuți, Cluj. Mari personalități române au beneficiat de burse acordate din banii Fundației și unii chiar de cazare în imobilele Fundației pe parcursul studiilor. Printre aceștia pot fi menționați Octavian Goga, Constantin Daicoviciu, Traian Vuia, Victor Babeș. Veniturile Fundației au crescut considerabil datorită abilității cu care patrimoniul său a fost gestionat, Fundația devenind, în preajma primului război mondial, cea mai importantă fundație privată din Imperiul Austro-Ungar (patrimoniul său sporind de la 178 000 florini în 1870 la 8 milioane coroane în 1917). Numai partea imobiliară a activelor

Fundației este reprezentată de un complex de 8 corpuri de clădire, situate în centrul Budapestei (între străzile Dob, Kiraly și Hallo), evaluate în prezent la peste 12 milioane USD. De asemenea, Fundația deține acțiuni cu valoare importantă la băncile Pesti Hazai Elso Takarekpenztar și Hazai Bank din Budapesta.

După 1918, sediul Fundației s-a mutat la Sibiu, însă majoritatea bunurilor acesteia au rămas pe teritoriul Ungariei. În ciuda faptului că articolul 247 din Tratatul de Pace de la Trianon prevedea obligația statului ungar de a „restitui bunurile fundațiilor proprietarilor acestora” și în pofida angajamentelor Ungariei de a reglementa situația Fundației Gojdu, asumate prin Acordul provizoriu româno-ungar din 1924, Acordul româno-ungar semnat la Paris la 28 aprilie 1930 și a Acordului privind reglementarea definitivă a afacerilor Fundației Gojdu, semnat la 27 octombrie 1937 prin care statul ungar se obligă „să remită bunurile Fundației Gojdu în termen de 30 de zile de la intrarea în vigoare a Acordului” bunurile Fundației (reînființată în 1996, la Sibiu) nu au fost restituite nici până în prezent.

În momentul de față imobilele Fundației Gojdu din centrul Budapestei se află într-o stare de degradare continuă. În urma unei licitații organizate în decembrie 1999, Primăria sectorului VII din Budapesta a decis ca o societate comercială ungaro-cipriotă să preia în concesiune imobilele Fundației Gojdu.

După 1990, retrocedarea bunurilor Fundației Gojdu a fost inclusă pe agenda politică bilaterală, „pozițiile celor două părți fiind în mod sensibil diferite în ceea ce privește soluționarea acestei probleme.” (Comunicat MAE român, din 8 februarie 2002).

Vom încheia scurta noastră trecere în revistă a chestiunii aromâne printr-un citat din Th. Capidan privind cealaltă mare familie aromânească, Sina, și contribuțiile sale la civilizația popoarelor grec, austriac și maghiar.

„În fruntea tuturor acestor [familii aromâne emigrate în urma dezastrului din secolul al XVIII-lea] stătea vestita familie *Simeo Sina*, originară din Moscopole, care,

în scurtă vreme de stabilirea ei în Viena, a ajuns celebră în lumea financiară europeană, prin varietatea întreprinderilor și crearea unei mari instituții financiare. Ea este, poate, singura care, de la începuturi până în zilele noastre, a lăsat cea mai adâncă impresie în amintirea Românilor din Macedonia.”

Figura 14. Podul cu Lanțuri din Budapesta. O contribuție majoră la finanțarea lui a avut-o familia aromână Șina

Figura 15. Podul cu lanțuri din Budapesta

Într-adevăr, dacă Simeon Sina, tatăl, a dat comerțului din Monarhie cu Orientul o extensiune extraordinară, prin importul ce-

facea cu tot felul de produse, dar mai ales cu tutun – urmașul său Gheorghe Simeon Sina, fiul, întrecând pe tatăl său, prin dezvoltarea afacerilor cu industrializarea bumbacului pe care îl importa din Orient, a reușit în scurtă vreme să domine aproape toată industria, tot comerțul și mai ales finanțele din monarhie. Tot Gheorghe Simeon Sina, care întreținea relații cu Ungaria, a luat parte activă la ridicarea podului cu lanțuri din Budapesta, înscriindu-se ca acționar principal. Apreciind aceste mari merite, împăratul i-a conferit titlul de «cavaler» pentru serviciile aduse Statului austriac și rangul de «baron» pentru serviciile aduse Statului maghiar.

Simeon Gheorghe Sina, nepotul, care a moștenit o avere formidabilă, a continuat afacerile părinților săi, luând parte activă la orice operă de reorganizare economică sau financiară a țării în care trăia. Contribuția acestei faimoase familii macedoromâne în toate aceste opere a fost atât de hotărâtoare pentru interesele Statului austro-ungar, încât rămânem într-adevăr uimiți, când cetim în

enciclopedia maghiară «Revai» realizările aduse numai în interesul Statului ungar. Astfel, ea a contribuit «la înfăptuirea Creditului agrar ungar, la întemeierea Societății de asigurare maghiare, la promovarea căilor ferate și a navigației, la canalizarea fluviilor, la ridicarea agriculturii, școalei și educației poporului, a creat spitale și orfelinate, institutul orbilor, Academia Comercială, Teatrul Național, Conservatorul, Corpul pompierilor, Casina Națională, Basilica din cartierul Lepold, Casa artelor frumoase și, mai presus de toate, palatul Academiei de științe maghiare. Toate acestea – adaugă autorul din enciclopedia maghiară – îi vestesc numele ca unui întemeietor». ...

Ea [familia Sina] a restaurat biserica Sf. Treime din Viena, împodobind-o cu opere de artă de mare valoare. Crescută în spiritualitatea elenă, care, pe vremea aceea, dănuia și în Principate, unde înflorau cele două academii grecești, familia Sina, pe lângă alte multe opere de binefacere, a ridicat la Atena o clădire monumentală pentru Academia Greacă.” (Capidan, 1942, 208-209).

Note :

1. Date rezultate din documentarea pe teren în cursul anilor 2001-2004. Toate datele privind perioada contemporană au surse directe din teren (discuții și interviuri cu responsabili locali, oficialități române, ai statelor respective, ai comunităților românești etc.).

Bibliografie

- Abeleanu, Dem. (1916). *Neamul românesc din Macedonia*. București : Institutul de Arte Grafice C. Sfetea.
- Adamescu, Gheorghe. (1900). Ștefan Mihăileanu. În *Alb.*, anul III, 45-46, 6-13, august, 1201-1202.
- Arginteanu, Ion. (1904). *Istoria românilor macedoneni din timpurile cele mai vechi și până în zilele noastre*. București : Tipografia L'Indépendance Roumaine.
- Apostolescu, Gussy. (1899). *Datini de a-le Românilor Macedoneni*. În *Alb.*, anul II, 52, 26, septembrie, 1639-1640.
- Atanasov, Petar. (2002). *Meglenoromâna astăzi*. București : Editura Academiei.
- Bădescu, Ilie. (1997). *Teoria latențelor*. București : Editura ISOGEPE-EUXIN.
- Bădescu, Ilie. (2002). *Noologia, Cunoașterea ordinii spirituale a lumii. Sistem de sociologie noologică*. București : Editura Valahia.
- Bădescu, Ilie. (2003). Poporul aromânesc între catastrofă și genocid. În *PVB*, 79-92.
- Bărbulescu, Ilie. (1905). *Românii față de Sârbi și Bulgari, mai ales cu privire la chestia Macedo-Română*. București : Tipografia Universitară A.G. Brătescu.
- Belkis, Dominique, Mihăilescu, Vintilă. (2000). Lecția megleno-română. În *Balcani după Balcani*. București : Editura Paideia, 23-32.

- Belimace, Constantin. (1906). *Credințe populare din luna lui Decembrie (Muloviște)*. În L, an IV, 11-12, noiembrie-decembrie, 343-345.
- Bello, Pandi. (2000). *Folclorul aromân*. În CA 4, 450-486.
- Berenyi, Maria. (2000). *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*. Giula.
- Beza, Marcu. (1909). Observațiuni asupra poeziei populare la aromâni. În CL, an XLIII, 8, august, 811-823.
- Bianu, Ion. (1888). Notițe bibliografice. În RN, anul I, 15 noiembrie, 439.
- Bolintineanu, Dimitrie. (1863). *Călătorii la Români din Macedonia și Muntele Atos*. București.
- Bolintineanu, Dumitru. (1898). Din obiceiurile Românilor din Macedonia. În Alb., anul II, 12-13, 20-27 decembrie, 389-390.
- Brezeanu, Stelian, Zbucnea, Gheorghe. (1997). *Români de la sud de Dunăre. Documente*. București: Arhivele naționale ale României.
- Brătianu, Gheorghe I. (1940). *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*. București.
- Brătianu, Gheorghe I. (1945). *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București: reeditare la Editura Eminescu, 1980, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu.
- Budiș, Monica. (2001). *Comunitatea românilor de pe Valea Timocului bulgăresc*, București: Editura Militară.
- Bujduveanu, Tănase. (2003). Saracaciani, în *Balc.*, 38-39, București, 18-19.
- Burada, Theodor. (1883). Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia, în *RIAF*, an. V, vol. II, 417-425.
- Burada, Theodor. (1883). Cântece de Miriologi, în revista CL, an XVI, 12, 1 martie, 487-492.
- Burada, Theodor. (1883). Poesii populare adunate în Macedonia, în *RIAF*, anul III, vol. V, fasc. I, 175-182.
- Burada, Theodor. (1887). Școalele românești din Macedonia, în CL, an XXI, 1, 1 aprilie, 72-83.
- Burada, Theodor. (1890). *Cercetări despre școalele românești din Turcia*, București.
- Burada, Theodor. (1892). Obiceiurile la nașterea copiilor poporului român din Macedonia, în CL, an XXVI, 2, 1 mai, 39-50.
- Cancel, P. (1913). Păstoritul la poporul român. Precizări etnografico-istorice, cu prilejul apariției studiului d. O. Densușianu: «Păstoritul la popoarele romanice», în CL, an XLVII, 9, septembrie, 851-875.
- Candrea I. A. (1923). Vieța păstorească la megleniți, în *GS.*, vol. I, fasc. 1, București, 23-38.
- Candrea I. A. (1924). Texte meglenite, în *GS.*, vol. I, fasc. 2, București, 261-285.
- Candrea I. A. (1925). Texte meglenite, în *GS.*, vol. II, fasc. 1, , București, 100-128.
- Canianu, N. (1894). Din psihologia poporană. Descânțece, farmece și vrăji, în *RIAF*, vol. II, fasc. I, 116-191.
- Capidan, Theodor. (1911). Chestiunea Aromânească după constituție, în CL, an XLV, 8, 1 august, 841-856.
- Capidan, Theodor. (1924). Români din Peninsula Balcanică, Câteva considerațiuni asupra trecutului lor, București: Cartea Românească.
- Capidan, Theodor. (1924-26). Sărăcăcianii. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice, în *DR*, 4.
- Capidan, Theodor. (1925). *Meglenoromâni, Istoria și graiul lor*, vol. I, București: Cultura Națională.
- Capidan, Theodor. (1926). *Români nomazi. Studiu din viața românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, Cluj: Institutul de Arte Grafice Ardealul.
- Capidan, Theodor. (1928). *Meglenoromâni, Literatura populară la megleno-români*, vol. II, București: Cultura Națională.
- Capidan, Theodor. (1932). *Aromâni. Dialectul aromân*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București: Imprimeria Națională.
- Capidan, Theodor. (1939). *Originea macedoromânilor (Răspuns d-lui Keramopulos de la Academia Greacă din Atena, referitor la originea greacă a macedoromânilor)*, București: Cultura Națională.
- Capidan, Theodor. (1942). *Macedoromâni. Etnografie, Istorie, Limbă*. București: Fundația regală pentru literatură și artă.

- Capidan, Theodor. (1943). *Limbă și cultură*. București : Fundația regală pentru literatură și artă.
- Capidan, Theodor. (1944). Macedonenii din Principatele Române, Transilvania și Ungaria. În *Calendarul Românilor de pretutindeni*, 89-103.
- Caragiani, Ioan. (1929). *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*. București : Cultura Națională.
- Caragiu-Marioțeanu, Matilda. (2003). Identitate și identificare în problema aromânilor. În *PVB*, 1-16.
- Caragiu-Marioțeanu, Matilda. (2005). Aromânii – o criză identitară. În *Acad.*, 36, martie, anul XV, 6-11.
- Caraiani, Gh. Nicolae, Saramandu Nicolae ; (1982). *Folclor aromân grămostean*. București : Editura Minerva.
- Caraman, Petru. (1997). *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei*. Iași : Editura Universității Al. Ioan Cuza, 1927, reeditare 1997.
- Caranica, Ioan. (1937). *130 de melodii populare aromânești*. București : Tipografia Ziarului Universul S.A.
- Cardaș Gh. (1930). Călători apuseni la Românii din Peninsula balcanică. În *RM*, anul II, 1, 48-60.
- Cândroveanu, Hristu. (1995). *Aromânii ieri și azi*. Craiova : Editura Scrisul Românesc.
- Cernea, M. (1938). Atmageaua-Tătărească. O colonie de megleniți din Cadrilater. În *SR*, aprilie-iunie, 181-189.
- Constantinescu-Mircești, C.D. (1934). Un sat dobrogean : Ezibei. În *BG*, anul V, 9, 591-608.
- Cosmulei, Dumitru. (1903). Din credințele și obiceiurile Romanilor în legătură cu ale Românilor. În *Lum.*, an I, 9, septembrie, 219-220.
- Cosmulei, Dumitru. (1909). *Datini, credințe și superstiții aromânești*. București.
- Datcu, Iordan. (2000). Datini și credințe aromâne de Crăciun și Anul Nou. În *CA4*, 435-443.
- Densusianu, Ovid. (1901). *Histoire de la langue roumaine*. Paris.
- Densusianu, Ovid, (1925). Semantism anterior despărțirii dialectelor române. În *GS*, vol. II, fasc. 1, 1-21.
- Densusianu, Ovid. (1926). Semantism anterior despărțirii dialectelor române. În *GS*, vol. II, fasc. 2, 310-327.
- Diamandi-Aminceanu, Vasile. (1938). *Românii din Peninsula Balcanică*. Institutul de Arte Grafice „Tiparul universitar”.
- Diamandi, Sterie. (1940). *Oameni și aspecte din istoria aromânilor*. București : Editura Cugetarea.
- Djuvara, Neagu. (1996). Diaspora aromână în secolele XVIII și XIX. În Neagu Djuvara (coord.) *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*. București : Editura Fundației Culturale Române, 99-131.
- Dragomir, Silviu. (1924). *Vlahii și Morlacii. Studiu din viața românismului balcanic*. Cluj : Imprimeria Bornemisa.
- Dragomir, Silviu. (1959). *Așezările Vlahilor din jumătatea nordică a Peninsulei Balcanice în Evul Mediu*.
- Drăgănescu, Constantin, Aromânii – vectori ai unei vechi culturi pastorale. În *PVB*, 133-146.
- La via Egnatia I. Da Apollonia e Dyrrachium ad Herakleia Lynkestidos, Roma. (2003). 288, <http://www.viaegnatia.net/>
- Genep, Arnold Van. (1996). *Rituri de trecere*. Iași : Editura Polirom.
- Gherghel, I. (1920). Câteva contribuțiuni la cuprinsul noțiunii cuvântului „Vlach”. În *CL*, an LII, 5-6, mai-iunie, 335-348.
- Ghinoiu, Ion. (1997). *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*. București : Editura Fundației Culturale Române.
- Ghinoiu, Ion. (1999). *Lumea de aici, lumea de dincolo*. București : Editura Fundației Culturale Române.
- Ghinoiu, Ion. (2001). *Panteonul românesc*. București : Editura Enciclopedică.
- Ghinoiu, Ion. (2002). *Sărbători și obiceiuri românești*. București : Editura Elion.
- Ghinoiu, Ion. (2004). *Cărările sufletului*, București : Editura etnologică.
- Giurescu, C. Constantin. (1946). *Istoria românilor*, ediția a V-a, București : Fundația Regală pentru Literatură și Artă.

- Grandeau, Grigore H. (1868). Despre Români de la Emu, în *AP*, 5, 15 august, 105-108.
- Ghica, Ion. (1967). *Opere*, vol. I, București : Editura pentru literatură, *Dascăli greci și dascăli români*, 254-262, *Din timpul zaverei*, 162-188, *Școala acum cincizeci de ani*, 151-161.
- Hagigogu, Sterie T. (1927). *Emigrarea aromânilor și colonizarea Cadrila-terului*, București : Tipografiile Române Unite.
- Hâciu, Anastase. (1936). *Aromânii. Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație*, Focșani : Tipografia Cartea Putnei.
- Iliescu, Tașcu. (1880). Pirpirunele sau paparudele în Macedonia, în *AMR*.
- Iliescu, Tașcu. (1903). Credințe și superstiții din Crușova, în *Lum.*, an I, 9, septembrie, 210-211.
- Ionescu, Gheorghe. (2000) Tradițiile și ocupațiile aromânilor, atestate de istoriografia română și străină, în *C44*, 491-503.
- Ionnescu-Gion, G.I. (1888). Câteva pagine din istoria fanarioților în România. Alexandru Ipsilanti și fii săi, în *RN*, anul I, 2, 15 ianuarie, 22-30.
- Ionnescu-Gion, G.I. (1890). Doctorul Constantin Caratași, în *RN*, anul III, 8, 15 noiembrie, 281-288.
- Ionnescu-Gion, G.I. (1891). Bucurescii în timpul revoluției franceze, în *RN*, 9-10, anul III, decembrie 1890 – ianuarie, 343-359.
- Ionnescu-Gion, G.I. (1891). Doftoricescul meșteșug în trecutul țărilor române, în *RN*, anul IV, 8-9, 15 noiembrie, 489-507.
- Iorga, Nicolae (1912). Români, vecinii săi și chestiunea orientului, în *NR*.
- Iorga, Nicolae. (1916). Ce înseamnă popoare balcanice, în *NR*.
- Iorga, Nicolae. (1922). *Români și slavi, Români și unguri, Două conferințe ale Institutului pentru studiul Europei sud-orientale*, București : Editura Institutului Sud-Est-European.
- Iorga, Nicolae. (1996). Afirmarea vitalității românești, (1939) în *Hotare și spații naționale*, Galați : Editura Porto-Franco.
- Iorga, Nicolae. (1992) *Istoria Românilor, Oamenii pământului (până la anul 1000)*, vol. II, coord. ediție Gheorghe Buzatu și Victor Spinei, București : Editura Enciclopedică.
- Istrate, C.I. (1911). Călătorie la Români din Macedonia, București : extras din *Analele Academiei Române*.
- Jireček, Constantin. (1876). *Geschichte der Bulgaren*, Verlag von F. Tempsky, Praga.
- Kahl, Thede. (1999). *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institut für Geographie.
- Lascu, Stoica. (2003). Contribuții aromânești la spiritualitatea modernă est-europeană : primul ziar în dialectul aromân din Balcani („Deșteptarea” – Salonic 1908-1909), în *PVB*, 405-414.
- Lascu, Stoica. (2004). Aromânii în România, în *Românii balcanici. Aromânii. Meglenoromânii*, București : Editura Mega, 9-34.
- Lugoșianu, O. (1894). Societatea femeilor române din anul 1815, în *RN*, 7, anul VII, aprilie, 278-284.
- Macedoneanul, Nicolae. (1904). Datine și obiceiuri din ajunul și din ziua Anului-Nou, în *Lum.*, an II, 1, ianuarie, 17-19.
- Macedoneanul, Nicolae. (1904). Datine și credințe din martie, în *Lum.*, an II, 3, martie, 35-38.
- Macedoneanul, Nicolae. (1904). Credințe și superstițiuni din Februarie, în *Lum.*, an II, 2, februarie, 68-70.
- Magiru, Maria. (2004). Aromânii. Industria casnică textilă. Țesături, în *Românii balcanici. Aromânii. Meglenoromânii*, București : Editura Mega, 41-50.
- Marian, Simion Florea. (1888). Datinile la nunți, în *RIAF*, an I, vol II, București.
- Marian, Simion Florea. (1890). *Nunta la români, Studiu istorico-etnografic comparativ*, Editura Lito-Tipografia Carol Gobl.
- Marian, Simion Florea. (1892). *Înmormântarea la români, Studiu etnografic*, Editura Lito-Tipografia Carol Gobl.,
- Martonne, Em de. (1912). Viața păstorească în Carpații Români, în *CL*, an XLVI, 2, 1 februarie, București, 121-127.
- Moraru, Georgeta. (1973). Plugul de lemn în România la sfârșitul secolului XIX și în prima jumătate a secolului XX, extras din revista *Terra Nostra*, București.

- Murnu, George. (1913). *Istoria românilor din Pind, Vlahia Mare 980-1259*, București : Minerva – Institut de arte grafice și editură.
- Muși, Th. Vasile. (1935). *Un deceniu de colonizare în Dobrogea-Noua, 1925-1935*.
- Năsturel, Petre Ș. (1996). Vlahii din spațiul bizantin și bulgăresc până la cucerirea otomană, în volumul *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coord. Neagu Djuvara, București : Editura Fundației Culturale Române, 50-82.
- Negulescu, Paul. (1898). Adopțiunea fraternă sau înfrățirea, în *CL*, an XXXII, 3, 15 martie, 276-296.
- Nenițescu, Ioan. (1895). *De la Românii din Turcia Europeană, Studiu etnic și statistic asupra armânilor*, București : Institutul de Arte Grafice Carol Gobl.
- Nistor, Ion. (1944). Originea Românilor din Balcani și Vlahiile din Tesalia și Epir, în *Analele Academiei Române*, București : Imprimeria Națională.
- Noe, Constantin. (1910). *Importanța aromânilor pentru România*, București : Tipografia Dor. P. Cucu.
- Noe, C. (1925). Meglenia «un ținut fermecător», în revista *Tribuna românilor de peste hotare*, 1-2.
- Noe, Constantin. (1938). Celnicii și Fâlcarea. O instituție milenară a aromânilor nomazi, în *SR*, 1-3, anul III (ian.-mar.), 1-7.
- Noe, Constantin. (1938). Colonizarea Cadrilaterului, în *SR*, 4-6, anul III (apr.-iun.), 119-153.
- Odobescu, Alexandru. (1861). Răsunete ale Pindului în Carpați, în *Revista Română*, preluat din *Opere complete*, vol. II, ediția III-a, București : Editura Cartea Românească, f.a.
- Olteanu, Sorin. (2006). *Drumurile romane în Balcani*. Partea a doua, <http://soltm.com/geo/drumuri/drum2.htm>
- Papahagi, Pericle. (1892). Cântece de légen, în *RN*, anul V, 8-9, 15 noiembrie-15 decembrie, 350-352.
- Papahagi, Pericle. (1900). *Din literatura poporană a aromânilor*, vol. I, București.
- Papahagi, Pericle. (1902). *Meglenoromânii, Studiu etnografico-istoric*, București : Editura Institutului de Arte Grafice Carol Gobl.
- Papahagi, Nicolas. (1905). *Les roumains de Turquie*, Bucarest : Imprimerie des Arts Graphiques „Eminesco”.
- Papahagi, Pericle. (1909). *Scriitori aromâni în secolul al XVIII-lea (Cavallioti, Ucuta, Daniil)*, București : Editura Institutului de Arte Grafice Carol Gobl.
- Papahagi, Tache. (1920). *La românii din Albania*, București : Tipografia Nicolae Stroilă.
- Papahagi, Tache. (1923). O problemă de romanitate sud-ilirică, în *GS*, vol. 1, fasc. I, București : Atelierele Socec S.A., 72-99.
- Papahagi, Tache. (1924). Din epoca de formațiune a limbei române, în revista *Grai și Suflet*, vol. I, fasc. 2, București, 201-234.
- Papahagi, Tache. (1925). *Originea muloviștenilor și gopeșenilor în lumina unor texte*, București.
- Papahagi, Tache. (1930). Originea muloviștenilor și gopeșenilor în lumina unor texte, în *GS*, IV, 195-256.
- Papahagi, Tache. (1974). *Dicționarul dialectului aromân*, București : Editura Academiei, foto 40, 1420.
- Papahagi, Tache. (1979). *Mic dicționar folkloric*, București : Editura Minerva.
- Papahagi, Tache. (1981). *Grai, folklor, etnografie*, București : Editura Minerva.
- Papahagi, Tache. (1992). Dansul, în *REF*, tom 37, 6, București : Editura Academiei, 541-548.
- Papanace, Constantin. (1951). Studiu introductiv asupra Aromânilor și a dialectului lor, în *Mica antologie aromânească*, 2001, București : Editura Scara, 11-121.
- Peyfuss, Max Demeter. (1994). *Chestiunea aromânescă*, București : Editura Enciclopedică.
- Petrescu-Crușoveanu, V. (1882). *Mostre din dialectul macedo-român, Partea a II-a, Basme și poezii populare*, București.
- Poghiric, Cicerone. (1996). Romanizarea lingvistică și culturală în Balcani. Supraviețuiri și evoluție, în volumul *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin*, coord. Neagu Djuvara, București : Editura Fundației Culturale Române, 13-49.
- Popa-Liseanu, G. (1907). Urme de sărbători păgânești. Brumariu, Brumăreli ; Moșii, Rusaliile, în *CL*, an XLI, 6, iunie, 597-606 ; 7, iulie, 673-686.

- Popescu-Spineni, Marin. (1941). *Românii din Balcani*, București : Tiparul Universitar.
- Pușcariu, Sextil. (1904). Studii și notițe filologice, în *CL*, an XXXVIII, 3, 1 martie, 250-261.
- Pușchilă, D. (1914). Furca de tors, în *CL*, an XLVIII, mai, 5, 465-474.
- Rosetti, Al. (1929). Cercetări asupra graiului rominilor din Albania, în *GS*, vol. 4, fasc. I, 1-83.
- Saramandu, Nicolae. (1979). Raporturile între romanitatea nord- și sud-dunăreană în lumina cercetărilor recente, în *BA*, 99-108 ; AICED, 1979, 283-288.
- Saramandu, Nicolae. (1993). Din istoria raporturilor interdialectale (cu privire la originea meglenoromânilor), în *FD*, XII, București, 151-156.
- Saramandu, Nicolae. (1999). Despre coborârea aromânilor în sudul Peninsulei Balcanice. „Mărturia lui Kekaumenos”, în *PVB*, 39-56.
- Seișanu, Romulus. (1996). *Principiul Naționalităților*, București : Editura Albatros, reeditare din 1935.
- Stroescu, V. (1903). Legenda Scurtului (Februarie), în *Lum.*, an. I, 2, februarie, 47-48.
- Șăineanu, Lazăr. (1887). Ielele. Dînele.-Vîntoasele.-Șoimanele.-Frumoasele.-Mîiestrele.-Milostivele.-Zînele, Studiu de mitologie comparată, în *RIAF*, vol. VI, fasc. II, 159-210.
- Tega, Vasile. (1998). *Aromânii văzuți de călători englezi (pînă la 1900)*, București : Editura Fundației Culturale Aromâne „Dimândarea Părintească”.
- Tega, Vasile. (2000). Sculptura pastorală în lemn, în *CA4*, 397-410, *Evoluția contemporană a vieții pastorale la aromânii din munții Pindului*, 411-423, *Arta argintăriei la aromâni*, 509-545.
- Tzigara-Samurcaș, Alexandru. (1926). Raporturile dintre artă și literatură cu privire specială la români, în *CL*, an LXVII, martie, 159-170.
- Țircomnicu, Emil. (2004). *Meglenoromânii. Destin istoric și cultural*, București : Editura Etnologică.
- Țircomnicu, Emil, Lucian David. (2004). Cercetări de teren în Platforma Luncani – obiceiurile din ciclul familial –, în *AIEF*, 367-394.
- Țircomnicu, Emil. (2004). *Identitate românească sud-dunăreană, Aromânii din Dobrogea, Sărbători, obiceiuri, credințe, cultură și viață comunitară*, București : Editura Etnologică.
- Țircomnicu, Emil, Iulia Wișoșenschi. (2003). *Românii de la sud de Dunăre, Mace-doromânii, Obiceiuri tradiționale de nuntă*, București : Editura Ziua.
- Iulia Wișoșenschi. (2003). *Istoria filmului românesc în 7000 de cuvinte*, www.cncinema.abt.ro/Files/Documents/fls-258.doc
- Ungheanu, Mihai. (2003). Despre românii uitați sau despre identitate națională, în *PVB*, 17-31.
- Weigand, Gustav. (1892). *Vlacho-Meglen*, Leipzig.
- Weigand, Gustav. (1894-1895). *Die Aromunen*, vol. I-II, Leipzig.
- Zbucșea Gheorghe. (2003). Aromânii după al doilea război mondial (aspecte istorice și politice), în *PVB*, 103-116.
- Zdrulla N. (1930). Mișcarea Aromânilor din Pind, 1917, în *RM*, anul II, 1, 61-66.
- Zuca, G. (1903). Adeți di facire, în *Lum.*, an I, 1, ianuarie, 4-7.

Abrevieri

- AER – Atlasul Etnografic Român. (2003). vol. I, *Habitatul*, București : Editura Academiei Române și regia Autonomă Monitorul Oficial.
- AMR – Albumul Macedo-Român. (1880). Editura Socecu, București : Sander & Teclu.
- CA4 – Caleidoscop aromân. (2000). Ediție îngrijită de Hristu Cândroveanu, București : Editura Fundației Culturale Aromâne „Dimândarea Părintească”.
- DER1 – Sărbători și obiceiuri. (2001). Oltenia., coord. general Ion Ghinoiu, resp. volum Ofelia Văduva, Cornelia Pleșca, București : Editura Enciclopedică, vol. I.
- DER2 – Sărbători și obiceiuri. (2002). *Banat, Crișana, Maramureș*, coord. general Ion Ghinoiu, resp. volum Cornelia Pleșca, București : Editura Enciclopedică, vol. II.
- DER3 – Sărbători și obiceiuri. (2003). *Transilvania*, coord. general Ion Ghinoiu, resp. volum Cornelia Pleșca, București : Editura Enciclopedică, vol. III.
- DER 4 – Sărbători și obiceiuri. (2004) : *Moldova*, coord. general Ion Ghinoiu, resp. volum Cornelia Pleșca, Emil Țircomnicu, București : Editura Enciclopedică, vol. IV.

- DER5 – Sărbători și obiceiuri. (2005). *Muntenia, Dobrogea*, coord. general Ion Ghinoiu, resp. volum Emil Țîrcomnicu, material manuscris, vol. V.
- PVB – Perenitatea vlahilor în Balcani, Istorie și civilizație aromânească. (1999). Ediția a V-a, 28-29 august, Constanța : Editura Fundației Andrei Șaguna.
- PVB – Perenitatea vlahilor în Balcani. (2003). Selecție de comunicări de la edițiile I-IX (anii 1995-2003), Constanța : Editura Fundației Andrei Șaguna.

Periodice consultate :

- Academica*. (2005). Revistă de Știință, Cultură și Artă, București.
- Albina*. (1898-1900). București.
- Anuarul *Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu”*. (2004). București : Editura Academiei Române, tom 11-13, anii 2000-2002.
- Albina Pindului*. (1868-1869). București.
- Anuarul *Institutului de Cercetări Etnologice și Dialectologice*. (1979). București.
- Balcanii*. (2003). București.
- „Balkan-Archiv”, (1979). band 4.
- Boabe de Grâu*. (1933, 1934). București : Editura Monitorului Oficial și Imprimeriilor Statului.
- Convorbiri Literare*. (1883-1942). Iași, București.
- Dimândarea*, 2002.
- Dacoromania*, 1920-1948.
- Gazeta Macedoniei*.
- Grai și Suflet*. (1923-1937). București : Atelierele Socec S.A.
- Lumina*, (1903, 1904, 1906, 1908). Bitolia.
- Neamul Românesc*. (1912, 1916). Vălenii-de-Munte.
- Revista de Etnografie și Folclor*. (1990, 1992). București.
- Revista pentru istorie, arheologie și filologie*. (1883, 1885, 1887, 1894). București : Tipografia Academiei Române.
- Revista Macedoromână*, 1930.
- Revista Nouă*, Bucuresci, 1888-1894.
- Sociologie Românească*, (1938). București : Institutul Social Român.

Primit la redacție : noiembrie, 2007